

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนวดแผนไทยในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของการนวดแผนไทยในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการประกอบการนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนวดแผนไทย โดยมีการนำ สมนุไพรที่เกี่ยวข้องมาใช้ในกิจกรรม จำนวน 14 คน แยกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ผู้ประกอบการที่มีลูกจ้าง มีชื่อสถานประกอบการมีลูกจ้างตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป
2. รับจ้างนวดตามบ้านผู้ใช้บริการ ติดต่อลูกค้าจากทางโทรศัพท์เรียกให้ไปนวดที่บ้าน
3. บริการนวดในบ้านของตนเอง
4. แพทย์แผนไทยประจำอยู่ในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานของรัฐ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากหนังสือ ตำรา เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
2. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมเรื่องที่จะศึกษา จากนั้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา

ตรวจสอบ

3. สร้างเนื้อหาโดยภาพรวม แล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงตามคำแนะนำให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และใช้ดัชนี ความสอดคล้อง (Index of Congruence : IOC)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางเชิงคุณภาพ จึงมีวิธีการดำเนินเก็บข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร วารสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากเว็บไซต์ สมาคมแพทย์แผนไทย หอจดหมายเหตุ เอกสารสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์และตราด วิทยานิพนธ์ ทั้งไทยและต่างประเทศ
2. ทำหนังสืออนุญาตจากมหาวิทยาลัยรำไพพรรณี จากนั้นเริ่มลงมือเก็บข้อมูลภาคสนาม นัดแนะสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) กลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มตัวอย่างและการสัมภาษณ์ใช้การสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง หลายครั้งจนกระทั่งได้ข้อมูลอิ่มตัว (Saturation) คือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้นมาอีก ประเด็นต่างๆ ที่ศึกษามีข้อมูลครบถ้วนและความเชื่อมโยงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีคำอธิบายเพียงพอแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนวดแผนไทย ได้แก่ ประวัติผู้ให้สัมภาษณ์ วิธีการ ขั้นตอนการนวด วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา ต้นทุนในการลงทุนกิจการ ความสัมพันธ์ระหว่างสมุนไพรและการนวดประคบ ปัญหาและอุปสรรคในการรักษา ด้วยแพทย์แผนไทย
2. ผลลัพธ์ที่ได้จากการออกสัมภาษณ์ จะนำไปรวบรวม วิเคราะห์และอภิปรายในรูปของการสัมภาษณ์

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผล ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของการแพทย์แผนไทยในประเทศไทยในปัจจุบัน

การแพทย์แผนโบราณเป็นความพยายามอธิบายภาวะต่างๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพทั้งสภาวะปกติ และสภาวะที่ผิดปกติ (เป็นโรค) โดยใช้ทฤษฎีความสมดุลของธาตุต่างๆ ในร่างกายเข้ามาอธิบาย ผสมผสานองค์ความรู้จากวัฒนธรรมอินเดีย พุทธศาสนา และองค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นเองโดยบรมครู การแพทย์แผนไทย ท่านชีวกะโกมารภักจ์ สำหรับประเทศไทยแล้ววิวัฒนาการของการนวดปรากฏ ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ปี พ.ศ. 1998 มีการสถาปนาแพทย์แผนไทย อย่างชัดเจน โดยมีปรากฏ ในกฎหมายตราสามดวง “บิดาแห่งแพทย์แผนไทย” คือ นายพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวง ชุมพรเขตอุดมศักดิ์ทรงเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2494 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนิน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ในครั้งนั้นได้ทรงปรารภว่าวัดพระเชตุพนฯ เป็นแหล่งรวบรวม

ตำราแพทย์แผนไทยอยู่แล้ว ทำไมไม่จัดให้มีโรงเรียนสอนการแพทย์แผนไทยในวิชาเวชกรรม ผดุงครรภ์ หัตถเวช และเภสัชกรรม เพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้สนใจต้องการศึกษา ทำให้คณะกรรมการ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ ได้รับสนองพระราชปรารภและจัดทำหลักสูตร โรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นในนาม “โรงเรียน แพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย”

ตอนที่ 2 การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรี สัมภาษณ์แบบเจาะลึก หมอนวดแผนไทย พอแยกกลุ่มตัวอย่างได้ 4 ประเภทเหล่านี้ดังนี้

1. ผู้ประกอบการที่มีลูกจ้าง มีชื่อสถานประกอบการมีลูกจ้างตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป
2. รับจ้างนวดตามบ้านผู้ใช้บริการ ติดต่อลูกค้าจากทางโทรศัพท์เรียกให้ไปนวดที่บ้าน
3. บริการนวดในบ้านของตนเอง
4. แพทย์แผนไทยประจำอยู่ในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานของรัฐ

ลักษณะการนวดมีหลายอย่าง ได้แก่ นวดแผนไทยโบราณ (นวดแบบเชลยศักดิ์) การนวดของ นวดฝ่าเท้า ผสมผสานการอบประคบสมุนไพร การถ่ายทอคมมาแหล่งครูบาอาจารย์ ผสมผสานความเชื่อ ไสยศาสตร์ มีการไหว้ครูทุกแห่ง บางรายเรียนแพทย์ประยุกต์ก็สามารถจบวุฒิการศึกษาปริญญาตรี แพทย์แผนไทยบัณฑิตมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เข้ารับราชการในโรงพยาบาลของรัฐได้ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 10,000-20,000 บาท/เดือน ถือว่าไม่น้อยทีเดียวสามารถยึดเป็น อาชีพหลักได้สบายๆ

ต้นทุนในการลงทุนกิจการ ต้นทุนในการดำเนินกิจการประมาณ ตั้งแต่ไม่มีต้นทุนเลย จนถึง 200,000 - 400,000 บาท มีทั้งลงทุนทีเดียว และไม่ได้ลงทุนทีเดียวแต่เป็นการค่อยๆ ลงทุนไปเรื่อยๆ

ชนิดของสมุนไพรที่ใช้ในการนวด ประคบ ได้แก่ ขมิ้นชัน ผิวมะกรูดหรือใบมะกรูด เกลือ ตะไคร้บ้าน ใบมะขาม ใบส้มป่อย การบูร และพิมเสน

สรรพคุณสมุนไพรส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่รู้จักกันดี และใช้คล้ายๆ กัน

1. ไพล แก้ปวดเมื่อย ลดอาการอักเสบฟกช้ำ
2. ขมิ้นชัน แก้โรคผิวหนัง ช่วยลดอาการอักเสบ
3. ผิวมะกรูดหรือใบมะกรูด มีน้ำมันหอมระเหย แก้ลมวิงเวียน
4. ตะไคร้บ้าน แต่งกลิ่น ช่วยดูดความร้อนและช่วยพาตัวยาชิมผ่านผิวหนัง
5. การบูร แต่งกลิ่น แก้หวัด บำรุงหัวใจ
6. พิมเสน แต่งกลิ่น แก้ฟุพอง ผดผื่น บำรุงหัวใจ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา ค้อนยาง ไม้สลักเส้น แบบแบน ไม้สลักเส้นแบบกลม ยาหม่อง น้ำมันนวด ลูกประคบ และตู้อบสมุนไพร

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคการแพทย์แผนไทยในจังหวัดจันทบุรี

1. ปัญหาด้านการสืบทอดภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยไม่มีการสืบทอด เพราะคนสมัยใหม่มาสนใจการศึกษาต้องใช้เวลาานพอสมควร ในพื้นที่ไม่มีการสนับสนุนที่จริงจัง มีปัญหาเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดวิชาความรู้ในด้านการรักษาแบบต้องใช้อาคม รายได้ในแต่ละวันไม่สม่ำเสมอ อาชีพนวดเป็นอาชีพที่ไม่ได้รับความยอมรับจากครอบครัวมากเท่าที่ควร
2. ปัญหาด้านสมุนไพร สมุนไพรบางชนิดมีราคาสูง สมุนไพรบางชนิดไม่มีในพื้นที่ในสถานประกอบการสมุนไพรบางชนิดหายาก ปัญหา เนื่องจากสมุนไพรบางอย่างหายาก
3. ปัญหาด้านคนไข้ คนไข้บางรายมีอาการหนักมาแล้วค่อยมารักษา ทำให้รักษายาก ต้องใช้เวลาานคนไข้บางรายไม่สามารถทนแรงในการกดนวดได้
4. ปัญหาด้านสถานประกอบการ ได้แก่ ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก มีสถานประกอบการในการนวดหลายสถานประกอบการในพื้นที่เดียวกัน สถานที่ประกอบการคับแคบ ต้องทำสัญญาเช่าปีต่อปี และราคาเช่าสูง
5. ปัญหาด้านอาชีพแพทย์แผนไทย ได้แก่ ไม่มีปัญหาในการประกอบอาชีพ เพราะได้รับการรับรองจากพัฒนาการแพทย์แผนไทย จังหวัดจันทบุรี ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ที่มาคิดว่ามีมาตรฐาน
6. ปัญหาอื่นๆ การนวดแผนไทย มีการผสมคนส่วนใหญ่คิดว่าน่ากลัวเพราะการจะนวดให้ใครแต่ละคน ต้องไหว้ครู เพราะถ้าไม่ไหว้ครูของอาจจะเข้าตัวตนเอง หรือไม่คนไข้อาจจะเป็นมากกว่าเดิม แต่ก็ได้มีการลดขั้นตอนจากไหว้ทุกครั้งมาเป็นไหว้แค่วันละ 1 ครั้งเพื่อเป็นการเคารพและไม่ให้คนไข้กลัวด้วย

อภิปรายผล

พบว่าต้นทุนในการดำเนินกิจการมี ตั้งแต่ไม่มีต้นทุนเลยจนถึง 400,000 บาท แยกออกเป็น 2 ประเภท ลงทุนทีเดียวและไม่ได้ลงทุนทีเดียวแต่เป็นการค่อยๆ ลงทุนไปเรื่อยๆ สอดคล้องกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (ออนไลน์ : 2555) กล่าวว่า งบประมาณการลงทุนทำธุรกิจนวดแผนไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินการ ได้แก่ ค่าใบอนุญาตการทำธุรกิจ ค่าตกแต่งสถานที่ ค่าเช่าสถานที่จ่ายล่วงหน้า รวม 161,000 บาท 2) ค่าใช้จ่ายด้านทรัพย์สินถาวร ได้แก่ เตียงนวดเตียงนวดเท้า เสื้อกาวน์พนักงานนวด เสื้อและกางเกงสำหรับลูกค้านวดตัว กางเกงสำหรับลูกค้านวดผ้าปูเตียง ผ้าขนหนู รวม 77,500 บาท 3) ค่าใช้จ่ายเงินทุนหมุนเวียน 150,000 บาท งบประมาณการลงทุน 388,500 บาท

ชนิดของสมุนไพรที่ใช้ในการนวดประคบหลักๆ ได้แก่ ขมิ้นชัน ผิวมะกรูดหรือใบมะกรูด ตะไคร้บ้าน ใบมะขาม ใบส้มป่อย เกลือ การบูร และพิมเสน การประคบสมุนไพรเป็นวิธีการบำบัดรักษาของการแพทย์แผนไทยมักนำไปใช้ควบคู่กับการนวดไทยโดยมากมักใช้วิธีการอบและประคบสมุนไพร หลังจากทำการนวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผลของการ สมุนไพรที่ใช้ในตำรับยาถูกประคบอาจแตกต่างกัน ตัวยาหลักหรือตัวยาค้ำจะคล้ายๆ กัน

ปัญหาอย่างหนึ่ง คือ การขาดบุคลากรที่สืบทอดทอดภูมิปัญญา สอดคล้องกับวิจิต เปานิล ปารณัฐ สุขสุด และรัชณี จันทร์เกษ (ออนไลน์ : 2546) ได้ศึกษาระบบ โครงสร้าง และกลไกในการพัฒนาและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย : มาตรฐานด้านการศึกษา พบว่า หนึ่งในสาเหตุสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้การพัฒนาภูมิปัญญาสุขภาพไทยต้องขาดช่วงไปเกือบหนึ่งศตวรรษ คือการขาดระบบการศึกษาที่เกื้อหนุนการสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับยุคสมัย และการแพทย์พื้นบ้านถูกทอดทิ้งให้สืบทอดเรียนรู้ไปตามยถากรรมอยู่ในภาคประชาชน ถูกระเบียบที่รัฐออกมาก็ปิด โอกาสการพัฒนาโดยห้ามนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ร่วมไปด้วย การสอบใบประกอบโรคศิลปะที่ได้มุ่งเน้นแต่การท่องจำตำราได้ทำให้มีแต่หมอกระดาชเกิดขึ้น ส่วนหมอพื้นบ้านก็ถูกกีดกันจนกลายเป็นหมอเถื่อน ความรู้ท้องถิ่นมากมายถูกทอดทิ้งลืมนั่นจนทุกวันนี้ไม่เข้าใจภูมิปัญญามากพอที่จะใช้พัฒนาต่อยอดได้ แม้ขณะนี้การศึกษาอบรมด้านการแพทย์แผนไทยจะเฟื่องฟูขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัย ได้ศึกษาในเรื่อง ภูมิปัญญาไทยกับการนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรี จึงขอเสนอ ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. คนรุ่นหลังไม่ค่อยเห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ขาดการสืบทอด เนื่องจากมีมุมมองเป็นเรื่องล้าสมัย
2. การลงทุนทำนวด อบ ประคบสมุนไพรเป็นการลงทุนค่อนข้างสูง ต้องค่อยๆ ลงทุนไปเรื่อยๆ รัฐบาลควรส่งเสริมสินเชื่อให้กับผู้ประกอบการ
3. ควรมีแนวพัฒนาให้เป็นธุรกิจสปาต่อไป เพื่อขยายกลุ่มลูกค้าให้เพิ่มขึ้นทั้งในและต่างชาติ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันก่อนที่ประชาคมอาเซียนจะเข้ามาในปี 2558
4. สำนักงานการศึกษาเขตพื้นที่ อาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัย ควรบรรจุวิชาเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้ในการนวด อบ ประคบ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีในฐานะ “มหาวิทยาลัยพัฒนาท้องถิ่น” ควรเชื่อมโยงเครือข่ายหรือผืนกกำลังกับสาธารณสุขจังหวัด และโรงพยาบาลพระปกเกล้า สร้างเครือข่ายสนับสนุน และแลกเปลี่ยน ความรู้เรื่องนวดแผนไทยและสมุนไพรด้วยกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาจัดการกลุ่มภูมิปัญญานวดแผนไทย เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มในอนาคต
2. สืบหาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเลือกใช้บริการนวดแผนโบราณ
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนในจังหวัดจันทบุรีหรือภาคตะวันออก
4. การประยุกต์ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย (สมุนไพร) เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชน
5. ศึกษาถึงอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ลูกประคบสมุนไพร และการอบสมุนไพร
6. ศึกษาถึงศักยภาพและความพร้อมการนวดแผนไทยในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด